

1. OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV:

POTREBE, DOBRINE IN GOSPODARJENJE

Človek mora v svojem življenju nenehno zadovoljevati svoje potrebe. Potrebe so občutki pomanjkanja oziroma neugodja, npr. lakota, žeja, mraz, vročina itd. Lahko so fiziološke, npr. potreba po kisiku, hrani, spolnosti, lahko pa so psihološke ali psihosocialne narave (potreba po varnosti, ljubezni, samopotrjevanju itd.).

Fiziološke in psihološke potrebe delimo na primarne, sekundarne, terciarne in na potrebe višjega reda. Nezadovoljenost nižjih potreb težje prenašamo kot nezadovoljenost višjih potreb. Če primarnih fizioloških potreb (npr. po vodi) ne zadovoljimo lahko nastopi smrt. Dokler smo žejni, iščemo le vodo, vsi drugi cilji nas v tistem trenutku ne zanimajo. Podobno je z dihanjem, ki nam običajno nič ne pomeni in se ga največkrat niti ne zavedamo. Šele ko nam začne primanjkovati zraka, naredimo vse, da se ne bi zadušili. Če pa gledamo s psihološkega in osebnostnega vidika, je za nas pomembnejša zadovoljitev potreb višjega reda, saj nam primarne potrebe in potrebe nižjega reda, ko so zadovoljene, nič več ne pomenijo. Ko so vse osnovne potrebe do neke mere zadovoljene, se pojavi težnja po samouresničevanju.

Potreba je stanje neravnovesja v organizmu, ki ga povzroči določeno pomanjkanje. Človek poskuša ta primanjkljaj nadomestiti, ali kot drugače pravimo, izraža težnjo po zadovoljitvi potrebe. Prvotno je imel človek manj potreb. Bile so tudi preprostejše. Z napredkom tehnike in razvojem gospodarstva pa jih je bilo vedno več. Mnoge si je človek tako rekoč sam ustvaril. Poleg potreb posameznikov (individualne potrebe), obstajajo tudi potrebe ljudi, živečih v skupnosti. Imenujemo jih družbene ali socialne potrebe, med katere spadajo zdravstvo, šolstvo, komunikacije itd.

Potrebe zadovoljujemo s sredstvi, ki jim pravimo dobrine. Hrana je npr. sredstvo, s katerim zadovoljujemo lakoto. Dobrine imajo uporabno vrednost. Nekaterih je v naravi dovolj (npr. zrak, svetloba, zemlja, ponekod tudi voda). To so naravne dobrine. Druge, ki jih v naravi ni ali pa jih ni dovolj za zadovoljevanje človekovih potreb, imenujemo ekonomske dobrine. Z naraščajočo industrializacijo in s povečanjem števila prebivalcev je naravnih dobrin, kot sta pitna voda in čist zrak, vse manj. Pojem dobrin se ne nanaša samo na materialno obliko, temveč tudi na storitve, s katerimi so zadovoljene človekove potrebe.

Človek je kot misleče bitje za svoj obstoj sposoben izdelati dobrine, hkrati pa se stalno usposablja za pridobivanje novih. Dobrine se pri zadovoljevanju naših potreb rabijo in tudi porabijo, zato moramo neprestano pridobivati nove. Vse dejavnosti, ki jih opravlja človek v obliki najrazličnejših postopkov v zvezi s pridobivanjem dobrin in storitev za zadovoljevanje potreb, imenujemo gospodarjenje. Gospodarjenje je torej zmanjševanje pomanjkanja dobrin. Cilj vseh gospodarskih dejavnosti je priprava dobrin, ki so namenjene zadovoljevanju potreb. Človek pa ima tudi številne potrebe, kot so potreba po varnosti, ljubezni, raziskovanju, priznanju itd., ki jih gospodarstvo ne more zadovoljiti.

Vsak izdelek (proizvod, produkt) potuje od proizvodnje (produkcije) k potrošnji. Ko se porabi, se pojavi ponovna potreba po njem, zato ga znova izdelujemo. To nenehno

ustvarjanje proizvodov, obnavljanje produkcije imenujemo reprodukcija. Proizvodi so torej rezultat določenega tehnološkega postopka oziroma vloženega dela in sami po sebi še niso blago. Šele ko so namenjeni prodaji, ko se pojavijo na tržišču, dobijo značaj blaga. Trgovina ima pri tem zelo pomembno vlogo, saj mnogi proizvodi brez nje ne bi prišli do kupca oziroma potrošnika.

1.1 BLAGO

Človek potrebuje za zadovoljevanje fizioloških in psiholoških potreb dobrine.

Le malo je dobrin, ki jih človek dobi v naravi v zadostni količini. Največkrat jih v naravi sploh ni ali pa jih je premalo. Zato jih moramo proizvesti

Dobrine so lahko naravne ali ekonomske. Med ekonomske dobrine prištevamo proizvode, ki se pojavljajo na tržišču in so namenjeni prodaji. Proizvodi dobijo vrednost blaga, ko se pojavijo na tržišču in jih kupec kupi v trgovini.

Zaradi naraščanja števila potreb je na tržišču vedno več različnih vrst blaga.

Blago je produkt človekovega dela. Zadovoljuje njegove potrebe in je namenjeno menjavi. Ima:

uporabno (to je koristnost proizvoda za uporabnika) in

menjalno vrednost (to je cena blaga).

Poleg izraza blago se v praksi pogosto uporabljata izraza proizvod in izdelek.

Na tržišču se pojavljajo različne vrste blaga, ki ga zaradi preglednosti razvrščamo po različnih kriterijih.

1.2 RAZVRSTITEV BLAGA

Na tržišču je nepregledano število različnih vrst blaga. Da bi se med blagom (proizvodi oz. izdelki) lažje orientirali, jih moramo nekako urediti in razvrstiti. To nam olajša dogovarjanje pri nabavi blaga, prodaji, primerjavi podatkov v gospodarstvu, nepogrešljiva pa je tudi pri uvozu, izvozu in carinjenju blaga. Sistemi in kriteriji razvrščanja so lahko različni, kar je odvisno predvsem od namena uporabe. Tukaj navajam samo najbolj splošno uporabljene razvrstitve, več podrobnosti o tem pa bomo povedali v poglavju o sistemizaciji in klasifikaciji blaga.

Razvrstitev blaga po različnih kriterijih:

- po izvoru surovin je blago lahko iz:
 - o naravnih surovin (rastlinskih: bombaž, lan, svila; živalskih, rudninskih)
 - o sintezno (sintetično): poliamid, poliester, poliakrilnitril
- po agregatnem stanju:
 - o trdno: trda goriva - premog, drva, briketi,
 - o tekoče: tekoča goriva - bencin, kerozin, dizelsko gorivo,
 - o plinasto: plinasta goriva – metan, acetilen
- po kemični sestavi:
 - o organsko: olja, mleko, celuloza,
 - o anorgansko: apno, azbest, kovinski izdelki
- po geografskem poreklu – pomembna je le pri nekaterih vrstah blaga:
 - o vina: vipavska, briška (rebula), dolenjska (cviček), španska, francoska (šampanjec)
 - o kava: brazilska, afriška, azijska, srednjeameriška
 - o tobak: makedonski, virginijski
 - o bombaž: indijski, egiptovski, ameriški
- po stopnji tehnološke predelave:
 - o surovine: rude, bombaž, celuloza
 - o polizdelki: pločevina, preja, papir
 - o izdelki: pločevinka, tkanina, konfekcijsko oblačilo, zvezek
- po namenu uporabe:
 - o živila: poživila, dietetična živila
 - o tekstilno blago: tkanine za ženske obleke, tkanine za zimske plašče, tkanine za telesno nerilo
 - o tehnično blago: izolacijski materiali, elektrotehnični material, gospodinjski aparati, veziva
- po kakovostnih razredih
 - o E – ekstra
 - o I. kakovostni razred
 - o II. Kakovostni razred
 - o III. Kakovostni razred
- po pristnosti:

- original – izvornik
- imitacija – ponaredek
- surogat – nadomestek

- po vložnem delu:

- delimo blago v naravne vire (v naravi so v velikih količinah, npr. voda, zrak),
- surovine (teh je manj in le na določenih področjih v naravi, npr. nafta, rude),
- polizdelke dobimo z delno predelavo surovin,
- izdelki pa so šli skozi vse faze dela ter dobili končno obliko in kakovost, ki jo zahteva uporabnik.

1.3 UPORABNA VREDNOST BLAGA

Blago kot temelj menjave izhaja iz dobrine oziroma proizvoda. Kadar je blago rezultat presežnega dela, je namenjen tržišču. Tako ima uporabno in menjalno vrednost. Na uporabno vrednost vpliva vrsta dejavnikov, kot so:

- surovine iz katerih je blago,
- postopek izdelave,
- prevoz,
- shranjevanje,
- možnosti in načini uporabe,
- vzdrževanje itd.

Uporabna vrednost pomeni korist za uporabnika, je vezana na lastnosti proizvoda, se s časom spreminja, določa se s tehničnim oblikovanjem.

Prav tako ima blago tudi veljavno vrednost, katera je vezana na lastnosti, kot so oblika, barva. Določa se z estetskim oblikovanjem.

Menjalno vrednost ovrednoti tržišče na osnovi tržnih zakonitosti.

Vprašanja za ponavljanje in utrjevanje snovi:

1. Kako opredelimo pojem potrebe? Katere potrebe poznaš?
2. Kaj so dobrine? Naštej nekaj dobrin naravnega izvora.
3. Kaj je gospodarjenje?
4. Opredeli pomen in poišči razlike pri pojmi: proizvodnja, reprodukcija, proizvod, izdelek, blago.
5. Ali naraščajoče število potreb vpliva na pestrost ponudbe blaga? Ali pa morda velja nasprotno, da veliko različnih vrst blaga ustvarja nove potrebe?
6. Predstavi nekaj splošnih načinov razvrščanja blaga.
7. Razčleni in opiši dejavnike, ki vplivajo na uporabno vrednost blaga.
8. Določi prednosti in koristi posameznega blaga.

2. SISTEMIZACIJA BLAGA

Sistematično razvrščanje (klasifikacija) ima v prometu z blagom zelo velik pomen, saj bi se sicer v nepregledni množici proizvodov le težko znašli. Klasifikacija, ki je natančna, pregledna, enostavna in jasna, zmanjšuje ovire pri prodaji blaga, odpravlja težave pri carinskih opravilih in pri mednarodni menjavi blaga.

Sistemizacija (ureditev, razvrstitev po določenem sistemu, v določene sisteme) blaga vključuje:

- ☐ klasifikacijo (razvrstitev, razporeditev česa glede na enake ali podobne lastnosti),
- ☐ nomenklaturu (sistematično urejen skupek imen, nazivov za predmete kake znanosti, stroke, delovnega področja) in
- ☐ identifikacijo proizvodov po EAN sistemu

2.1 KLASIFIKACIJA IN NOMENKLATURA BLAGA

POMEN KLASIFIKACIJE

Sistematična klasifikacija proizvodov je danes nujno potrebna, saj nam omogoča pregled nad izjemno velikim številom proizvodov, ki se pojavljajo na tržišču.

Klasifikacija mora biti pregledna, natančna, enostavna in jasna, zato mora temeljiti na znanstveni osnovi. Neenotnost v klasifikaciji lahko povzroči velike težave pri prometu z blagom, carinskih opravilih in pri mednarodni menjavi sploh. Zato so industrijsko razvite države začele znanstveno razvijati to dejavnost že po drugi svetovni vojni. Z vidika mednarodnega sodelovanja je smiselno in zaželeno, da so klasifikacije proizvodov čim bolj enotne.

Klasifikacija pomeni sistematično razvrščanje predmetov, pojmov in pojavov po določenih kriterijih glede na njihove značilnosti, ki se v določenem zaporedju smiselno povezujejo.

Pri razporejanju proizvodov v posamezne blagovne kategorije se upoštevajo točno določeni vidiki in kriteriji. Za klasifikacijo je namreč zelo pomembno, da je pregledna, natančna, enostavna in jasna. Pri klasifikaciji se pogosto srečamo s težavami zaradi raznovrstnosti proizvodov, saj se le-ti lahko razlikujejo po izvoru, kemični sestavi, lastnostih in stopnji predelave. Zato je za pravilno klasifikacijo potrebno veliko znanja iz kemije, fizike, biologije in tehnologije.

Zelo pogosto se pri razvrščanju blaga uporabljajo te kategorije:

lek (sektor, področje) ki

Kategorija vrsta	Oprelitev kategorije Zajema proizvode, ki se ujemajo v vseh bistvenih lastnostih, na katerih temelji uporaba.
sorta (podvrsta)	Pojem zajema proizvode, ki se od vrste razlikujejo glede uporabe, surovin, tehnološkega procesa, kemijske sestave, velikosti barve, vonja, okusa ali geografskega izvora. Sorto se pogosto istoveti s pojmom tip (tip moke, cementa), v kmetijstvu in biologiji pa pomeni podvrsto rastlin (npr. sorte krompirja, grozdja, hrušk itd.).
kakovostni razred	Z njim označujemo raven kakovosti proizvodov. Razlikujemo več kakovostnih razredov: ekstra I., II. in III. kakovostni razred.
podskupina skupina	Zajema več med seboj podobnih vrst blaga. Združuje več podskupin blaga. Med posameznimi vrstami blaga iz iste skupine so lahko velike razlike glede uporabljenih surovin, kemijske sestave, namena uporabe itd.
pododdelek	Povezuje več skupin.
oddelek	To je najobsežnejša kategorija, ki povezuje več pododdelkov.

Primer klasifikacijske sheme:

- oddelek (sektor, področje) ki vključuje največje število proizvodov.

- pododdelek (ali odsek)

- skupina

- podskupina (zvrst ali rod)

- vrsta je pojem, ki zajema proizvode, ki se ujemajo v vseh glavnih lastnostih, na katerih temelji uporaba proizvoda.

- sorta, podvrsta ali tip je pojem, s katerim zajemamo tiste proizvode, ki se od vrste razlikujejo glede na uporabo, surovino, tehnološki proces, kemično sestavo, dimenzijo, barvo, vonj, okus ali geografski izvor.

- kakovostni razred je pojem, s katerim označujemo raven kakovosti proizvodov glede na njihove napake oziroma zmanjšano uporabno vrednost (I., II., III., A, B, C, izmet itd.).

Klasifikacija mora biti pregledna, natančna in jasna, zato mora temeljiti na znanstveni osnovi.

Imena blaga so zelo različna, zato se pogosto pojavi vprašanje, kako poimenovati nov proizvod. Pri klasifikaciji je zelo pomembno, da je uvajanje imen za nove proizvode strokovno.

Kot imena se lahko pojavijo kratice, npr. PET (polietilentereftalat), NPK (mineralno gnojilo, sestavljeno iz dušika /N/, fosforja /P/ in kalija /K/, mnogokrat pa z njimi označujemo tudi kemijsko sestavo proizvoda (npr. PE za polietilen, PA za poliamid itd.

V kozmetični industriji dobijo pogosto proizvodi lepo zvoneča fantazijska imena (npr. parfumi Opium, Eternity, Roi de soleil - je eden izmed parfumov blagovne znamkeS. Dali, v francoskem jeziku pomeni kralj sonca. itd.). V tekstilni industriji pa se za tkanine neredko pojavljajo ženska imena (Maja, Sanja, Sajonara).

Imena so lahko sinonimi, to pomeni, da z različnimi besedami poimenujemo isto vrsto proizvoda (npr. poliester se med različnimi proizvajalci pojavlja kot diolen, dacron, trevira, micrell, terital) ali homonimi, kar pomeni, da različne proizvode poimenujemo z istimi imeni (npr. alpaka lahko označuje zlitino bakra, niklja in cinka, imenovano tudi novo srebro, v zoologiji je vrsta lame, v tekstilni industriji surovina ali lesketajoča se tkanina, ki je narejena iz mešanice volne in bombaža).

Pri klasifikaciji proizvodov potrebujemo klasifikacijske sisteme, ki so sestavljeni iz skupine znakov ali simbolov. Znaki ali simboli so lahko v obliki črk, števil ali pa oboje. Omogočajo nam, da proizvode primerno razvrstimo v področja, odseke, skupine, podskupine, vrste in sorte. Čim več znakov označuje določeno kategorijo, tem bolj natančno (ožje) je uvrščen določen proizvod.

Za klasifikacijo proizvodov uporabljamo različne znake ali simbole v obliki črk, števil ali obojih.

Sistematično oblikovanim skupinam znakov pravimo šifre ali kode, opravilu pa šifriranje ali kodiranje. Glede simbolov, ki jih uporabljamo, ločimo različne kriterije klasifikacije :

- črkovna ali alfabeta,
- številčna ali numerična, (npr. decimalna klasifikacija)
- črkovno-številčna ali alfa-numerična (mešana)

Spisek blaga, ki je razdeljen po enem od teh kriterijev, imenujemo nomenklatura blaga. Nomenklature so namenjene točno določeni uporabi. V nomenklaturi statistike zunanje trgovine so vsi proizvodi razdeljeni na 10 oddelkov, carinska nomenklatura je izdelana na podlagi carinske tarife in je stopnja carinjenja, enotna klasifikacija dejavnosti pa klasificira blago, predvsem reprodukcijski material, po proizvodni dejavnosti.

Sistematično razvrščanje (klasifikacija) proizvodov je danes nujno, saj nam omogoča pregled nad velikim številom različnih vrst proizvodov, ki se pojavljajo na tržišču. Klasifikacija mora biti pregledna, natančna, enostavna in jasna. Pri tem potrebujemo klasifikacijske sisteme, ki so sestavljeni iz znakov ali simbolov. Sistematično zgrajene

skupine znakov imenujemo šifre ali kode. Glede na uporabljene simbole je klasifikacija lahko alfabetska (črkovna), numerična (številčna) ali pa alfa – numerična. Nomenklatura pa je sistematično urejen seznam blaga, ki je namenjen določeni uporabi.

2.2 VAŽNEJŠE KLASIFIKACIJE IN NOMENKLATURE

PROIZVODOV

Med najpomembnejše klasifikacije in nomenklature uvrščamo:

- univerzalno decimalno klasifikacijo,
- kombinirano nomenklaturu in carinsko tarifo,
- standardno klasifikacijo dejavnosti
- klasifikacijo proizvodov po dejavnosti in
- nomenklaturu industrijskih proizvodov.

UNIVERZALNA DECIMALNA KLASIFIKACIJA (UDK) temelji na razvrstitvi pojmov po njihovi logični povezanosti. Uporablja številčne oznake in decimalno klasifikacijo. Decimalna se imenuje zato, ker uporablja za svojo zgradbo desetinsko delitev, univerzalna pa zato, ker zajema celotno področje človeškega znanja.

Celotno znanje človeštva je razdeljeno na 10 glavnih skupin, označenih z števili od 0 do 10:

0 Splošno. Bibliografija. Knjižničarstvo
1 Filozofija. Psihologija. Etika
2 Religija. Teologija.
3 Družbene vede
5 Matematika. Naravoslovne vede.
6 Uporabne vede. Medicina. Tehnika
7 Umetnost. Arhitektura. Fotografija. Glasba. Šport.
8 Jezikoslovje. Leposlovje. Literarne vede
9 Arheologija. Domoznanstvo. Zemljepis. Biografije.
Zgodovina.

Če dodamo še eno številko, vsako glavno skupino razdelimo na 10 skupin drugega reda. Tako lahko razčlenimo vsak pojem do najmanjše podrobnosti. Čim ožji je pojem, tem daljše bo njegovo decimalno število.

Primer:

5 Matematika. Naravoslovne vede
53 Fizika
531 Splošna mehanika
531.7 Meritve geometrijskih in mehanskih količin

- 531.71 Meritve dolžin.
531.716 Navadna dolžinska merila. Tehnične merilne metode. Merila. Merilni trakovi. Merilna šestila.

Način klasificiranja je zelo preprost in pregleden. Za povečanje preglednosti postavimo za vsako tretjo številko decimalnega števila piko. Glavna pomanjkljivost tega sistema pa je, da imajo vse skupine, kot so npr. uporabne vede, vsa tehnična področja in medicina, enak numerični prostor kot jezikoslovje, leposlovje in literarne vede. Posledica tega je, da imajo ožja strokovna področja v tehniki zelo dolgo decimalno število, kar močno zmanjša preglednost. Zato, ta sistem uporabljajo v glavnem v knjižnicah, primeren je pa tudi za razvrščanje vsebin v knjigah in učbenikih, ter pri vrstnem redu naštevanja.

KOMBINIRANA NOMENKLATURA je seznam, ki temelji na številčnem sistemu, po katerem so razvrščeni proizvodi v skupine. Pri tej nomenklaturi je bistvena natančna klasifikacija proizvodov po carinskih stopnjah. Uporablja se za obračunavanje carin ter drugih uvoznih dajatev. Pomemben del kombinirane nomenklature je CARINSKA TARIFA. To je sistematično urejen seznam, v katerem so zelo natančno prikazane carinske stopnje za vsak proizvod. V praksi pomeni cenik za obračunavanje carin.

Leta 1995 je tudi Slovenija prešla na standardno klasifikacijo dejavnosti. Ta omogoča zbiranje, obdelavo in analizo statističnih podatkov, ter posredovanje in izmenjavo teh podatkov z drugimi državami (npr. državami Evropske unije) za prikaz značilnosti posameznega gospodarstva. Po tej klasifikaciji so glavna področja dejavnosti označena s 17 črkami od A do Q. Področja se delijo na podpodročja, ta pa na oddelke, oddelki na skupine, skupine na razrede in razredi na podrazrede.

STANDARDNA KLASIFIKACIJA DEJAVNOSTI temelji na klasifikaciji dejavnosti NACE Rev. 1 (Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne), ki je od leta 1991 obvezen statistični standard Evropske unije in je primerljiva z mednarodno klasifikacijo dejavnosti Združenih narodov (ISIC Rev 3). S prevzemom tega standarda smo izpolnili eno izmed zahtev prilagajanja evropskemu pravnemu redu na področju statistike.

Razčlenjenost standardne klasifikacije dejavnosti :

A kmetijstvo, lov, gozdarstvo

B ribištvo

C rudarstvo

D predelovalne dejavnosti

E oskrba z elektriko, plinom in vodo,

F gradbeništvo

G trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov splošne rabe

H gostinstvo

I promet, skladiščenje in zveze

J finančno posredništvo

K poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve

L dejavnost javne uprave in obrambe, obvezno socialno zavarovanje

M izobraževanje

N zdravstvo in socialno varstvo

O druge javne skupne in osebne storitvene dejavnosti

P zasebna gospodarstva z zaposlenim osebjem

Q eksteritorialne organizacije in združenja

Posamezna področja in podpodročja so označena s črkami, oddelki, skupine, razredi in podrazredi pa s številkami.

Primer:

RUDARSTVO
PRIDOBIVANJE ENERGETSKIH SUROVIN
PRIDOBIVANJE ČRNEGA PREMOGA,
RJAVEGA PREMOGA IN LIGNITA, ŠOTE.

- 10.1 Pridobivanje črnega premoga
- 10.10 Pridobivanje črnega premoga
- 10.100 Pridobivanje črnega premoga
- 10. 2 Pridobivanje rjavega premoga in lignita
- 10. 20 Pridobivanje rjavega premoga in lignita
- 10. 200 Pridobivanje rjavega premoga in lignita
- 10. 3 Pridobivanje šote
- 10. 30 Pridobivanje šote
- 10. 300 Pridobivanje šote

KLASIFIKACIJA PROIZVODOV PO DEJAVNOSTI (CPA: Classification of Products by Activity) je osrednja klasifikacija proizvodov, ki jo je Evropska unija že leta 1993 sprejela kot obvezen statistični standard, z letom 2000 pa jo je sprejela tudi Slovenija in uvedla njeno uporabo. Klasifikacija proizvodov po dejavnosti pomeni ogrodje, na katero se vežejo

različne nomenklature proizvodov. Omogoča prehod med njimi in jih hkrati povezuje za različne namene ekonomskih analiz. Proizvode razvršča glede na dejavnost, ki je določen izdelek proizvedla. Nadalje jih deli na področja, podpodročja, oddelke, skupine, razrede, kategorije in podkategorije. Razvrščanje glede na izvor omogoča popolno povezavo s standardno klasifikacijo dejavnosti NASE Rev 1, saj je osnovna struktura CPA popolnoma usklajena z NACE Rev 1. Do ravni razreda je enak tudi sistem šifriranja.

Leta 1997 smo začeli statistično meriti rezultate industrijske proizvodnje z novo nomenklaturou industrijskih proizvodov (NIP), ki je prirejena evropski listi proizvodov – PRODCOM. Omogoča spremljanje obsega domače proizvodnje, primerjavo s tujimi proizvodnjami, vodenje industrijske politike, pogajanja, pripravo sporazumov in vodenje poslovne politike podjetij. Tudi ta nomenklatura je povezana in usklajena s klasifikacijo proizvodov po dejavnosti.

2.3 IDENTIFIKACIJA BLAGA PO EAN - SISTEMU

Skoraj ni proizvoda na našem trgu, ki ne bi bil označen po EAN – sistemu. Ta sistem označevanja in identifikacije ima številne prednosti, med katerimi so prav gotovo zelo pomembne večja hitrost dela na blagajni, manjše število napak, enostavna kontrola zalog ter hitra izmenjava podatkov med proizvajalcem in kupcem pri nabavi blaga.

EAN – sistem je univerzalen mednarodni sistem označevanja, simbolizacije in identifikacije proizvodov široke potrošnje. Za identifikacijo proizvodov uporabljajo EAN – simbole, ki so sestavljeni iz EAN – števila in EAN – črtne kode. Standardno identifikacijsko število je sestavljeno iz 13 številčnih znakov, od katerih prve tri številke označujejo državo proizvajalko, naslednjih devet številke identificira proizvajalca in izdelek, zadnja – trinajsta pa je kontrolna.

Če je premalo prostora na embalaži, lahko proizvajalec zahteva skrajšano verzijo EAN – 8. Da se dodeli simbol EAN – 8 mora obstajati zares tehten razlog, zato ga mora proizvajalec utemeljiti, saj je število možnih EAN – 8 omejeno. Za tak izdelek mora priložiti primerek embalaže, iz česar je razvidno, da je zahteva po skrajšani kodi zares upravičena.

Za proizvode, ki nimajo stalne teže in cene – mesni izdelki, siri, vrtnine, sadje itd. (potrošne enote s spremenljivo vsebino), se uporablja poseben način označevanja.

Prodajne enote pogosto zapišemo tudi s simboli EAN – 128. Transportne enote (kontejnerji, palete, zaboji) označujemo z zaporedno številko SSCC (Serial Shipping Container Code). Koda SSCC je zelo uspešno sredstvo za spremljanje blaga v transportni enoti vzdolž cele preskrbovalne verige.

V Združenih državah Amerike dodeljuje številke ameriško nacionalno združenje UCC (Uniform Code Council). Ameriški sistem UPC in EAN – sistem sta zelo združljiva. Precej se uporablja tudi standard UCC/EAN – 128, ki je nastal zaradi posebnih potreb pri transportu blaga, zlasti ko gre za trgovanje z ZDA. Njegovi uporabniki so predvsem mednarodno uveljavljene trgovinske organizacije.

Uporaba EAN – sistema je sicer povezana z velikimi materialnimi stroški, ki jih zahteva nabava ustrezne opreme, vendar so njegove prednosti tolikšne, da se naložba v opremo kmalu obrestuje.

Najpomembnejše prednosti uporabe EAN – sistema so:

- široka možnost uporabe,
- učinkovito sodelovanje med proizvajalcem in trgovino,
- večja hitrost dela pri blagajnah trgovin, posledica tega pa so manjše vrste v trgovinah,
- hitro spreminjanje cen izdelkom,
- poslovanje z minimalnim številom napak v prometu z blagom,
- sprotna kontrola in nabava zalog na prodajnih, skladiščnih in drugih mestih,
- kontrola kakovosti in hitra kontrola roka uporabnosti blaga,
- uspešno spremljanje blaga v transportni enoti vzdolž cele preskrbovalne verige,
- možnost uporabe tudi na drugih področjih: v knjižničarstvu, pri identifikaciji različnih vzorcev (npr. pri analizi vzorcev mleka), pri carinski kontroli itd.

Za označevanje knjig in nekaterih drugih publikacij, kot so npr. brošure, računalniški programi, elektronske publikacije, se uporablja ISBN – sistem (International Standard Book Number), za označevanje časopisov, revij in drugih serijskih publikacij pa sistem ISSN (International Standard Serial Numbering).

2. 4 BLAGOVNE SKUPINE

Definiranje blagovnih skupin je znanost, kako obdržati nizke logistične stroške, je umetnost ugotavljanja, kaj privablja kupce in je poslovna odločitev o tem, na kakšen način želimo obravnavati kupce.

Blagovno skupino lahko opredelimo za skupino izdelkov ali storitev, ki jo kupci zaznavajo kot notranje povezano ali substitutivno v zadovoljevanju njihovih potreb ali želja, kar pomeni, da so to izdelki različnih proizvajalcev, ki zadovoljujejo iste kupčeve želje. Lahko jo opredelimo tudi kot skupino proizvodov in storitev, ki glede na želje kupcev in karakteristiko proizvoda ali storitve sodijo v podobno skupino.

Blagovna skupina je torej definirana kot jasno merljiva skupina proizvodov, s katerimi kupci lahko zadovoljijo svoje želje. V isto blagovno skupino sodijo proizvodi, za katere kupci menijo, da so si po vsebini in strukturi zelo podobni. Ko je le-ta definirana se lahko naprej razčleni, na številne podskupine, ki se oblikujejo glede na kriterije, po katerih kupec izbira proizvode.

Odločitev katere proizvode bomo vključili v asortiman blagovne skupine, kakšno prodajno politiko, ceno in način trženja bomo izbrali, bo temeljila na tem, kateri kupci so za trgovca najpomembnejši in kako proizvodi medsebojno vplivajo en na drugega, kar pomeni, da

moramo ugotoviti ali en proizvod povzroča kanibalizacijo drugega ali oba prispevata k večji prodaji blagovne skupine. Zato je pomembno, da s paneli o porabnikovem obnašanju spremljamo nakupne navade le-teh in na podlagi zbranih podatkov oblikujemo blagovno skupino. Zbrani podatki nam predstavijo podobo o vzorcih obnašanja, katerim proizvodom so kupci zvesti ob kakšnih priložnostih jih kupujejo in kakšne okuse imajo radi. Torej blagovno skupino oblikujemo na podlagi pridobljenih podatkov o strukturi trga in želja kupcev. V sklopu prvega koraka je potrebno določiti specifično ime blagovne skupine, ki narekuje prednosti za kupca, kar pomeni, da oblikovana skupina proizvodov mora zadovoljiti njihove osnovne nakupne odločitve in želje.

Priporočljivo je imeti ne več kot 10 blagovnih skupin. V kolikor imamo trgovino z veliko številom artiklov (več kot 10.000) je priporočljivo vnašati tudi podskupine npr:

Vsak artikel spada v eno izmed blagovnih skupin.

1	Hrana	
11	Sadje	
111	Hruške	
112	Jabolka	
113	Breskve	...
12	Zelenjava	
121	Solata	
122	Korenje	...
2	Pijača	
21	Gazirana pijača	
22	Mleko	
23	Sokovi	
24	Grenčice	...
3	Športna oprema	
31	Teniška oprema	...
4	Tekstil	...
itd.		

Vprašanja za ponavljanje in utrjevanje snovi:

1. klasifikacija in kakšen je njen pomen?
2. kategorije lahko uporabljamo pri razvrščanju blaga?
3. klasifikacijsko shemo po posameznih kategorijah za konkreten primer.
4. ɛ so lahko imena, s katerimi poimenujemo proizvode?
5. ni pojme: simboli, šifre, kodiranje, klasifikacijski sistemi.
6. važnejše klasifikacije in nomenklature poznaš? Primerjaj jih med seboj in ugotovi, za kaj se uporabljajo.
7. Kaj je EAN – sistem? Kaj je njegova osnovna naloga?
8. Razloži označevanje izdelkov s spremenljivo vsebino.
9. Kaj so prodajne enote in kako jih označujemo?
10. Kako označujemo knjige in serijske publikacije?
11. Katere so prednosti uporabe EAN – sistema?
12. Opiši različne vrste blaga po blagovnih skupinah.

3. STANDARDI IN STANDARDIZACIJA BLAGA

Standardizacija je zelo pomembna, saj danes ni področja, kjer ne bi uporabljali standardov. Standardi omogočajo zamenljivost delov, izdelavo enotnih merilnih in preizkusnih postopkov, zagotavljanje določene ravni kakovosti ter prenos najboljših tehničnih in ekonomskih rešitev v prakso. Prav gotovo pomeni standardizacija sredstvo za ustvarjanje optimalne urejenosti na danem področju. Tako odpravlja oziroma zmanjšuje vzroke, ki bi povzročili spore med proizvajalci, kupci in trgovci, odpravlja pa tudi ovire pri mednarodni menjavi blaga. Pomembna naloga standardov je tudi povečevanje varnosti človeka in njegove lastnine ter dvigovanje ravni varovanja okolja. Standardizirane so definicije, pojmi, proizvodi in vedno bolj tudi storitve.

Standardi so na podlagi konsenza sprejeti dokumenti, ki jih odobri pristojni organ. Navajajo splošna in večkrat uporabna pravila, navodila ali značilnosti proizvodov, storitev ter z njimi povezane proizvodne postopke in procese. Uporaba standardov je prostovoljna, razen če se nanje sklicujejo tehnični predpisi.

Standard je tehnično-pravni dokument, ki omogoča poenotenje tehnično-tehnoloških zahtev in pravil, ki opredeljujejo proizvode, dela in storitve, delovne postopke pri proizvodnji; postopke, načine in metode preizkušanja karakteristik in kakovosti proizvodov, del in storitev ter enotne izraze, definicije, simbole, oznake, kode, šifre, veličine (številke) in enote. Standardi pa niso dokumenti trajne vrednosti, saj jih je potrebno nenehno prilagajati razvoju trga.

Pomen standardizacije je za gospodarstvo zelo velik, saj daje najboljše tehnične in ekonomske rešitve za proizvode in postopke, omogoča uvajanje specializacije in kooperacije v proizvodnjo, določa metode za preizkušanje kakovosti proizvodov, omogoča racionalizacijo v proizvodnji, vodi k znižanju lastne proizvodne cene, olajšuje mednarodno menjavo, povečuje konkurenčno sposobnost delovnih organizacij itd.

Učinkovito nadzorovani standardi preprečujejo, da bi izdelovali in dajali v promet nekakovostne proizvode, ki s svojimi lastnostmi ne bi zadovoljevali zahtevanega minimuma.

3.1 RAVNI STANDARDIZACIJE

S pojmom raven (kar opredeljuje kvalitativno in kvantitativno vrednost pojava) standardizacije opredeljujemo področje, za katero je dani standard obvezen ali veljaven.

Glede na raven razlikujemo:

- Interne standarde (namenjeni so samo določeni skupini ljudi, zlasti v okviru ustanove, podjetja, nejavni), ki jih za svoje potrebe sprejme posamezno podjetje. Veljajo torej v eni delovni organizaciji, poslovnem sistemu ali ustanovi. Podjetja jih sprejmejo zaradi urejanja in izboljšanja svojega poslovanja. Zelo pomembni so v industriji, ker racionalizirajo proizvodnjo. Interni standardi dajejo konkretna delovna navodila in vplivajo na vsako fazo v proizvodnji: na razvoj in konstrukcijo, tehnološko pripravo dela, proizvodnjo, nabavo

materiala, pakiranje, skladiščenje in transport. Izmed vseh standardov so ti najbolj natančno določeni. Razumljivo je, da je interne standarde v podjetjih treba upoštevati. Zahteve iz internih standardov so ponavadi sestavni deli nabavnih pogodb z dobavitelji delov ali materialov.

- ☞ Panožne standarde, ki jih skupaj sprejmeta za svoje potrebe dve podjetji ali celo več podjetij, ki v okviru iste panoge (npr. živinoreja) opravljajo proizvodne oz. storitvene dejavnosti. Veljajo za vsa področja, ki opravljajo isto dejavnost. Panožne standarde sprejmejo podjetja znotraj iste panoge, da lahko nemoteno opravljajo svojo dejavnost kot tehnološko enoten sistem, ki je pomemben za vso državo: npr.: RTV, pošta, cestni železniški in letalski promet itd. Zelo pogosto pa je uporaba teh standardov geografsko razširjena tudi na več držav.
- ☞ Območni standardi; to so standardi, ki so sprejeti na ravni določenega območja v državi in so dosegljivi javnosti.
- ☞ Nacionalni (nacija – narod) standardi so standardi, ki jih izdajo na območju neke države in obsegajo določena strokovna področja. Sprejme jih nacionalni organ za standarde in so dosegljivi za javnost.
- ☞ Mednarodne standarde izdaja mednarodna organizacija za standardizacijo in so dosegljivi za javnost. V mednarodno standardizacijo se lahko vključijo ustrezni organi iz vseh držav.

Mednarodni standardi usklajujejo različne nacionalne standarde in s tem omogočajo odpravljanje tehničnih ovir v mednarodni menjavi blaga in pri delitvi dela. Standardi serije ISO (od 9000 do 9004) so mednarodni standardi, ki predpisujejo minimum zahtev, ki jih mora zadovoljiti sistem kakovosti v konstrukciji, celotnem proizvodnem procesu, končni kontroli, servisiranju in uporabi. Prav tako proizvajalec ne more izvoziti svojega izdelka, če ta ne ustreza standardom države uvoznice. Standardi ISO postajajo v času globalizacije vse pomembnejši in praktično nujni za vse države. Pomemben je tudi mednarodni standard za ravnanje z okoljem ISO 14000.

- ☞ V okviru mednarodnih standardov se je uveljavil še pojem regionalni (regija – področje, območje) standardi, in to za tisto obliko mednarodnih standardov, ki niso dostopni vsem državam, ampak je članstvo omejeno le na države, ki so med seboj že povezane v politično-gospodarskem sodelovanju.

Standardi nižje ravni morajo biti v skladu s standardi višje ravni. Lahko pa določajo strožje zahteve od tistih, ki jih določajo standardi višje ravni.

V Evropi izdajajo svoje regionalne standarde:

- Evropski komite za standardizacijo CEN v katerega so vključene vse države Evropske unije in Evropskega svobodnega tržišča (EFTA). Njegova naloga je usklajevanje nacionalnih standardov držav članic in s tem pospeševanje blagovne menjave med članicami. CEN izdaja evropske standarde EN za vsa področja tehnike,

razen za elektrotehniško.

- Evropski komite za standardizacijo v elektrotehnik
CENELEC, ki skrbi za področje elektrotehnike.
- Evropski inštitut za telekomunikacijske standarde
ETSI.

Glede na predmet pa poznamo:

- osnovne,
- terminološke,
- preizkuševalne,
- procesne,
- storitvene standarde,
- standarde za proizvode in
- standarde za združljivost.

Tehnični predpis vsebuje varnostne, zdravstvene, okoljevarstvene ali druge zahteve za proizvode, storitve in proizvodne postopke. Pripravljajo in izdajajo jih ministrstva. Njihova uporaba in upoštevanje sta obvezni. Povedo nam, katera določila moramo obvezno upoštevati. Temeljijo na preverjenih rezultatih in dosežkih znanosti, tehnike in praktičnih izkušenj. V tehničnih predpisih se določijo proizvodi, ki morajo biti opremljeni s tehničnim navodilom ali navodilom za uporabo v slovenskem jeziku. Tehnični predpisi se lahko sklicujejo le na slovenske standarde (SIST). Tehnični predpisi v Sloveniji morajo biti usklajeni z direktivami Evropske unije.

3.2 STANDARDI V SLOVENIJI

Slovenska nacionalna standardizacija je sestavni del evropske in mednarodne, zato mora svoja pravila delovanja prilagajati pravilom evropske in mednarodne standardizacije.

Slovenske standarde označujejo z oznako za slovenski standard (SIST) in z dodatno (navadno petmestno) številčno oznako (SIST XXXXX). Če je standard prevzet po mednarodnem standardu, je dodatna oznaka izvirna oznaka prevzetega mednarodnega standarda, in to ne glede na število mest (SIST ISO 10011-1).

S postopki ugotavljanja skladnosti neposredno ali posredno ugotavljamo, ali izdelek izpolnjuje predpisane zahteve. Ti postopki so: preizkušanje, certificiranje in kontrola. Proizvodi, storitve in procesi, ki pri certificiranju ustrezajo tehničnim predpisom, določenim standardom, tehničnim specifikacijam ali drugim predpisom, dobijo certifikat o skladnosti, sami proizvodi pa se označijo z znakom skladnosti.

4. KAKOVOST BLAGA

Kakovost je vsota vseh lastnosti, ki so značilne za neko vrsto blaga in v dobršni meri vplivajo na njegovo uporabno in prodajno vrednost. Pomanjkljivost le ene od osnovnih lastnosti

blaga lahko zmanjša njegovo uporabnost, tako da ga ne moremo uvrstiti med kakovostno blago. Za določanje kakovosti blaga poznamo merljive (objektivne) načine in nemerljive organoleptične (subjektivne) načine preverjanja.

Kakovost se kaže v drugačni luči, če jo gledamo z različnih vidikov.

- ☐ Proizvajalec opredeljuje kakovost proizvodov v industrijski proizvodnji kot vsoto vseh lastnosti, ki določajo uporabno vrednost proizvoda, pa tudi iz uporabnikovih potreb.
- ☐ Individualni uporabnik meri kakovost z vidika kar najboljšega in najcenejšega nakupa.
- ☐ Za tehnične sisteme in proizvode trajnejše rabe pa je merilo kakovosti zanesljivost, ki pomeni verjetnost, da bo izdelek deloval uspešno in bo za določen čas v določenih okoliščinah ohranil svoje lastnosti.

4.1 MERILA ZA OCENJEVANJE RAVNI KAKOVOSTI

Pri ocenjevanju kakovosti ovrednotimo predvsem tiste karakteristike, ki vplivajo na kakovost proizvodov in določajo njeno raven. Ker absolutne kakovosti ni, lahko govorimo le o določeni ravni kakovosti. Ta pove, do katere stopnje izdelek zadovoljuje potrebe uporabnika. Navadno govorimo o ustrezni in neustrezni kakovosti.

Merila za ocenjevanje ravni kakovosti proizvodov so naslednja:

- ☐ Ustrežanje tehničnim predpisom in standardom,
- ☐ Ustreznost označenim lastnostim proizvoda, ki so navadno prilagojene zahtevam tržišča in ceni ter so navedene v listinah, ki spremljajo proizvod (navodila za uporabo, prospekt),
- ☐ Zanesljivost,
- ☐ Ekološka ustreznost,
- ☐ Servisiranje in preskrba z nadomestnimi deli,
- ☐ Estetski videz prodajne embalaže in
- ☐ Funkcionalnost transportne embalaže.

4.2 ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI

Za natančno določanje kakovosti je nujno treba izmeriti ali oceniti večje število lastnosti pri nekem proizvodu.

- ☞ Totalno kontrolo kakovosti zagotovimo tako, da kontrola kakovosti zajema vse faze od razvoja izdelka preko tehnološkega procesa (potrebno je zagotoviti in zagotoviti kakovost surovin, polizdelkov in izdelkov) do spremljanja izdelkov na trgu.

4.3 POSTOPKI ZA PREVERJANJE KAKOVOSTI BLAGA

Kakovost ugotavljamo in preizkušamo z merljivimi postopki in senzoričnimi analizami. Pri merljivih postopkih gre za natančne meritve veličin, kot so dolžina, masa, prostornina, trdnost, prožnost, razteznost itd. Pri posameznih vrstah blaga pa nekatere lastnosti težko izmerimo, zato tu uporabljamo senzorične postopke ugotavljanja kakovosti. Pogosto samo merljivi postopki niso dovolj za oceno kakovosti, temveč je za končno oceno potrebna tudi senzorična analiza. Ta je zelo pomembna in nepogrešljiva pri oceni kakovosti živil.

Ločimo jih po namenu in po načinu.

- ☞ Po namenu preverjanja kakovosti izdelkov razvrščamo postopke na :
 - Identifikacijski preizkus pomeni ugotavljanje identičnosti med več enakimi proizvodi na osnovi izbranega vzorca.
 - Tipski preizkus pomeni preizkušanje nekega izdelka glede na vse ali samo nekatere njegove značilne lastnosti, ki jih predpisujejo standardi in drugi normativni akti.
 - Kontrolni preizkus – izvajamo ga, da bi zagotovili kakovost med proizvodnjo.
- ☞ Po načinu preverjanja kakovosti izdelkov razvrščamo postopke na :
 - Nemerljivi postopki – kakovost preizkušamo organoleptično (se ugotovi, določi s čutili; vidom, okusom, sluhom, otipom, vonjem), kar pomeni, da uporabljamo čutila, zato so ti postopki subjektivni (izhaja iz osebe, oseben, pristranski).
 - Merljivi postopki – ugotavljamo različne lastnosti in uporabno vrednost proizvodov, rezultate pa podajamo v številčnih vrednostih. Ti postopki so objektivni (ki se pri presojanju, vrednotenju ne ravna po osebnih nagnjenjih, interesih, ampak po dejstvih; nepristranski, pravičen, neodvisen od človeka). Delimo jih v fizikalne, kemijske in biokemijske, biološke in mikrobiološke.
 - Kompleksni (vsestranski, celovit) preizkusi se nanašajo na več lastnosti izdelka. Ta način omogoča, da spoznamo obnašanje proizvoda v različnih okoliščinah.

- Preizkus zanesljivosti proizvodov v uporabi – merimo odpoved izdelka, in sicer vzrok odpovedi, stopnjo odpovedi, ki je lahko delna ali popolna, in hitrost odpovedi, ki je lahko postopna ali nenadna.

Ker zaradi velikega števila proizvodov ali načina preverjanja ne moremo preizkusiti kakovosti vseh izdelkov, jemljemo le vzorce za analizo kakovosti. Kot vzorec za analizo smatramo neko določeno količino proizvodov, ki jih vzamemo iz proizvodnje, skladišča ali katerega drugega mesta po določenem tehničnem postopku, ki zagotavlja zadostno reprezentativnost. Se pravi, da bi bil idealen vzorec, ki bi v vseh lastnostih ustrezal preostali količini proizvodov, iz katere je bil vzet. Upoštevati moramo naravo in lastnosti materiala.

4.4 OZNAČEVANJE KAKOVOSTI

Na proizvodih se lahko pojavijo različni znaki, ki označujejo njihovo kakovost. Najpomembnejši med njimi so:

- znak kakovosti,
- nacionalni znak kakovosti,
- blagovna znamka,
- znak skladnosti,
- oznaka izvora,
- znaki ekološko ustrežnejših proizvodov,
- znak varovalnega živila,
- znak varnosti...

☞ Znak kakovosti se bistveno razlikuje od zaščitnega znaka. Z znakom kakovosti se lahko ocenjujejo le proizvodi, katerih lastnosti izpolnjujejo kriterije glede kakovosti, tehnične ravni in uporabe.

Izdelki, ki dosegajo kriterije za višjo raven kakovosti, lahko proizvajalci opremijo z znakom kakovosti. Z njim lahko označijo le tiste proizvode, ki izpolnjujejo zahtevane kriterije glede lastnosti. Ti kriteriji se večinoma navezujejo na surovinsko sestavo, zgradbo sestavin in delov, namen, natančnost izdelave ter na obratovalne, varnostne in servisne značilnosti. Pomembni kriteriji so tudi funkcionalnost, gospodarnost in vzdrževanje. Vsekakor je pomemben element kriterijev tudi oblikovanje. Je priznanje za kvaliteto.

☞ 'oznamo tudi nacionalni znak kakovosti. Mnoge države imajo svoj nacionalni znak kakovosti za izdelke, ki dosegajo vrhunsko raven. Slovenija pravega nacionalnega znaka kakovosti še nima, uporablja se le znak SQ kot kolektivna blagovna znamka slovenske kakovosti.

☞ Modri znak SQ lahko dobi proizvajalec, blago ali storitev, ki vsebuje najmanj 50% slovenskega materiala in znanja.

- ☞ Zlati znak SQ dobi blago, ki izpolnjuje vse pogoje za modri znak in ima potrdilo o mednarodnem preizkusu kakovosti (ISO 9000).
- ☞ Zeleni znak SQ pa dobijo izdelki, ki so ovrednoteni z ostrejšimi kriteriji in presegajo kakovost izdelkov, označenih z zlatim znakom.
- ☞ Blagovna znamka je lahko ime proizvajalca, lahko pa je kolektivna blagovna znamka združenja proizvajalcev, ki si sami postavijo kakovostne norme (npr. proizvajalci vin). Kolektivne blagovne znamke imajo izdelki različnih proizvajalcev, podeljujejo pa jih po posebej določenih merilih.
- ☞ Znak skladnosti pove, da proizvod dosega določeno tehnično raven, ne pove pa, za koliko jo presega.
- ☞ Oznaka izvora je zaznamovana z »Made in itd« in pove, iz katere države je proizvod, ne pove pa ničesar o njegovi kakovosti. Ker pa veljajo nekatere države za kakovostne proizvajalke, je oznaka izvora vendarle lahko merilo za višjo raven kakovosti.
- ☞ Zaščitni znak lahko uvede in registrira vsako proizvajalno, trgovsko ali storitveno podjetje, da na trgu zaščiti svoje izdelke pred izdelki iste vrste. Zaščitni znak je lahko v obliki žigov, emblemov ali monogramov.
- ☞ Na nekaterih izdelkih lahko opazimo oznake za določene ekološke dosežke, kot so energijska varčnost naprav, naprave, ki varčujejo z vodo, nižji odstotek uporabljenih kemikalij, varčevanje s surovinami itd.
- ☞ Znak varovalnega živila podeljuje Društvo za zdravje srca in ožilja Slovenije. Dobijo ga tisti izdelki, ki zaradi svoje sestave ugodno delujejo na človeški organizem. Izdelek mora poleg veljavnih zahtev o kakovosti in zdravstveni neoporečnosti izpolnjevati še dodatne zahteve, predpisane s posebnim pravilnikom. Lastnosti izdelka morajo biti usklajene tudi s priporočili Svetovne zdravstvene organizacije in Svetovne organizacije za prehrano in kmetijstvo.

4.5 LISTINE, KI SPREMLJAJAO BLAGO V PROMETU

Te listine lahko izda neodvisna institucija (npr. Urad za standardizacijo in meroslovje) ali pa proizvajalec sam.

4.5.1 CERTIFIKAT O USTREZNOSTI

- ☞ je listina, ki potrjuje, da blago v prometu ustreza predpisanim nacionalnim ali mednarodnim standardom in da je bilo preizkušeno. Nadomestil je atest.

Podatki, ki blago spremljajo in kupca poučujejo o njem, so zapisani na deklaraciji, oznaki kakovosti, zaščitnem znaku in garancijskem listu.

4.5.2 DEKLARACIJA

Deklaracija blaga so oznake, ki spremljajo vse izdelke. Lahko so samostojne listine (etikete), lahko so del embalaže ali so zapisane na izdelku. Vsebina deklaracije je odvisna od vrste blaga, vedno pa je obvezna, za uvožene izdelke pa mora biti prevedena v slovenski jezik.

Razlikujemo več vrst oznak na deklaraciji: proizvajalčevo, standard, oznako kakovosti itd. Z željo, da bi zaščitili raven kakovosti blaga in s tem tudi kupca, so v vseh državah sprejeli predpise, ki določajo in uravnavajo kakovost blaga. Standardi so tehnično gospodarski predpisi, s katerimi določamo vrsto in lastnost izdelkov, ki so na tržišču.

Nekateri najpomembnejši podatki, ki jih vsebujejo deklaracije, so:

- vrsta in ime izdelka,
- ime in naslov proizvajalca, ki je izdelek proizvedel ali embaliral,
- osnovne sestavine v odstotkih ali drugih merskih enotah,
- bruto in neto teža (tara – teža embalaže)), za nekatere izdelke tudi prostornino (volumen v ml),
- način vzdrževanja tekstilnih izdelkov,
- izvor (bombaž, cigarete),
- datum proizvodnje,
- številko serije,
- številko in datum registracije (zdravila),
- kratek opis obdelave, dodelave in uporabe izdelka.

Netočno deklariranje izdelka je kaznivo in ima lahko po zakonu o tržni inšpekciji kazenske posledice.

4.5.3 GARANCIJSKI LIST

izdala proizvajalec ali uvoznik za izdelke, ki imajo lahko skrite tovarniške napake, ki jih ob nakupu ni mogoče opaziti. Z garancijskim listom daje proizvajalec oz. uvoznik zagotovilo, da bo izdelek v garancijskem roku brezhibno deloval, vendar le, če bo kupec uporabljal izdelek v skladu s tehničnim navodilom. Kupec lahko v primeru napake zahteva:

- zamenjavo izdelka z novim, brezhibnim,
- vračilo kupnine v celoti,
- odpravo napake na izdelku v primernem času,

8 sorazmerno znižanje cene (če je napaka npr. estetska in ne vpliva na uporabo izdelka).

Nekateri izdelki imajo enoletno garancijo brez garancijskega lista. Pri teh izdelkih lahko uveljavljamo garancijo le z računom. Garancijskemu listu je vedno priloženo tudi tehnično navodilo, ki vsebuje tehnične podatke in navodilo za uporabo izdelka.

Vprašanja za ponavljanje in utrjevanje snovi:

1. Pojasni kakovost blaga, raven kakovosti, zagotavljanje kakovosti.
2. Opiši postopke za preverjanje kakovosti blaga.
3. Naštej in pojasni označevanje kakovosti blaga.
4. Naštej in opiši listine, ki spremljajo blago v prometu.

5. EMBALAŽA

Embalaža so izdelki različnega izvora in iz različnih materialov, v katere polnimo, vstavljamo, zavijamo, spravljamo oziroma pakiramo blago.

Najpomembnejše funkcije embalaže so:

- zagotavljanje in ohranjanje kakovosti,
- zaščita izdelka,
- funkcionalnost,
- vir informacij o izdelku,
- privlačnost,
- dobre transportne lastnosti in
- ekološka ustreznost.

Material za izdelavo embalaže izbiramo glede na različne potrebe. Kaj bomo izbrali, je odvisno od tega, ali izdelujemo komercialno ali transportno embalažo, od vrste proizvoda, dolžine transporta, vzdržljivosti materiala, cene, biološke razgradljivosti oziroma od negativnih vplivov na okolje, od možnosti recikliranja, možnosti večkratne uporabe.

Dandanes se za izdelavo embalaže uporabljajo naslednji materiali:

- papir in karton,
- plastične mase (ali sintezni polimeri),
- kovine, steklo,
- les in
- tekstilne surovine.

Vsak od navedenih materialov ima nekatere dobre, pa tudi slabe lastnosti. Izbor materiala je odvisen predvsem od blaga, ki ga pakiramo, in od funkcije, ki jo ta embalaža ima.

V zadnjih desetih letih se močno uveljavljajo sintezni polimerni materiali. Najpomembnejši med njimi so polietilen, polipropilen, polietilentereftalat polistiren, polivinilklorid, poliamidi, poliakrilnitril, polivinildenklorid, etilen – vinil alkohol, celofan in celulozni acetat. Zanimivo in pomembno novost na področju embalažnih materialov pa prav gotovo pomenijo ionomeri in zaporni ali barierni materiali.

Z različnimi tehnikami pakiranja ohranjamo kakovost in podaljšujemo rok uporabnosti proizvodov. Njihove osnovne naloge so antimikrobna zaščita, antioksidacijsko delovanje,

ohranjanje arome in okusa, varovanje pred svetlobo, zmanjšanje respiracije, ohranjanje organoleptičnih lastnosti in zaščita pred insekti, ptiči in glodavci.

Embalaža iz sestavljenih materialov je narejena iz več različnih osnovnih materialov, ki so povezani med seboj v enoten material. S sestavljanjem različnih materialov dosežejo boljše embalažne lastnosti. Danes je na tržišču zelo veliko različnih vrst večslojne embalaže. Največ se uporablja za pakiranje živil, predvsem za pijačo in druga tekoča živila. Eden izmed vodilnih svetovnih proizvajalcev večslojne kartonske embalaže Tetra Pak. Njegovo embalažo uporabljajo tudi številni proizvajalci tekočih živil v Sloveniji.

Glede na funkcijo razvrščamo embalažo na primarno (prodajno ali komercialno), sekundarno (ovojno ali skupinsko) in terciarno (transportno ali prevozno). Primarna ali komercialna embalaža je tista, v kateri se izdelek proda, v sekundarno ali ovojno embalažo pakiramo več enot prodajne embalaže. Terciarna (transportna) embalaža pa daje blagu dodatno zaščito med prevozom s cestnim, železniškim, ladijskim ali zračnim prometom.

Odpadna embalaža povzroča resne ekološke težave, saj ustvarja dnevno velike količine odpadkov, zato morajo biti vidiki varovanja okolja vključeni že v sam proces oblikovanja embalaže. Proizvajalec in polnilec embalaže sta zanjo odgovorna ves čas življenjskega ciklusa embalaže, torej od izdelave pa do njene razgradnje.

Zaradi lažjega razvrščanja, sortiranja in ravnanja z odpadno embalažo je Svet Evropske unije predpisal enotne oznake na embalaži. Te oznake olajšujejo razvrščanje embalažnih odpadkov.

Obstajajo različne možnosti za zmanjševanje količine odpadne embalaže. Med najbolj učinkovito uvrščamo uporabo vračljive embalaže, recikliranje odpadne embalaže, zmanjševanje količin uporabljenega materiala, kompostiranje in biorazgradnjo ter sežiganje odpadne embalaže za pridobivanje energije.

Vprašanja za ponavljanje in utrjevanje snovi:

1. li najpomembnejše funkcije embalaže.
2. iva na izbiro embalažnega materiala'
3. n opiši materiale za izdelavo embalaže.
4. sintezne polimerne snovi prevladujejo pri izdelovanju embalaže?
5. aj naloge komercialne, ovojne in transportne embalaže.
6. vi probleme, ki nastajajo z odpadno embalažo. Katere rešitve lahko bistveno pripomorejo k zmanjšanju količin odpadne embalaže.
7. Razmisli, kaj bi lahko naredil, da bi bilo na odlagališčih manj odpadkov.

6. RAZVRŠČANJE BLAGA

6.1. ŽIVILA

Živila so sestavljena iz naslednjih skupin hranilnih snovi: ogljikovih hidratov, beljakovin, maščob, vitaminov, mineralov in vode. Glede na vrsto hranilne snovi, ki prevladuje v živilu jih delimo v naslednje skupine:

- ogljikohidratna živila
- beljakovinska živila
- maščobna živila
- vitaminsko-mineralna živila
- alkaloidna poživila
- alkoholne pijače
- brezalkoholne pijače

6.2. AGROKEMIČNI PROIZVODI

6.3. POLIMERNI MATERIALI

6.4. PRALNA IN ČISTILNA SREDSTVA

6.5. KOZMETIČNA SREDSTVA

6.6. TEKSTILIJE

6.7. USNJE IN KRZNO

6.8. LES IN IZDELKI LESNOPREDELOVALNE INDUSTRIJE

6.9. PAPIR

6.10. GORIVA

6.11. GRADBENO GRADIVO

6.12. KERAMIKA

6.13. STEKLO

6.14. BARVILA IN PREMAZNA SREDSTVA

6.15. KOVINE IN KOVINSKI IZDELKI

6.16. ELEKTROTEHNIKA

VIRI IN LITERATURA:

1. Pregrad Boris, Musil Vojko, Terjal Breda: Blago in tehnološki razvoj. Maribor, Ekonomsko – poslovna fakulteta, 1996
2. Marijela Lebinger in Silva Požar; Poznavanje blaga 1. Skupne osnove za vsa področja. Državna založba Slovenije, 1989
3. Šfiligoj Zdenka: Osnove poznavanja blaga. Ljubljana, DZS, 2002
4. Boris Snoj: Embalaža. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1981